

Sprawozdanie

Wydziału krajowego jako komisji o wniosku p. Żuk-Skarszewskiego i towarzyszy, w przedmiocie rozszerzenia w kraju wyrobu dachówek felcowanych.

Wysoki Sejmie!

Na posiedzeniu dnia 24. Września 1888. r. uchwalił Wysoki Sejm odesłać do Wydziału krajowego jako komisji wniosek p. Żuk-Skarszewskiego i towarzyszy, który opiewał: Wysoki Sejm raczy uchwalić: „Poleca się Wydziałowi krajowemu, iżby starał się pod kierownictwem ceramicznej stacyi doświadczalnej wprowadzić i rozszerzyć w kraju wyrób felcowanych dachówek. Na częściowe pokrycie kosztów w powyższym celu, utrzymuje się w mocy uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 16. Grudnia 1887“. O tej uchwale Wydział krajowy reskrytem z dnia 16. Listopada 1888. L. 41.693 zawiadomił Komisję krajową dla spraw przemysłowych z uwagą, że sprawa dachówek felcowanych ze stanowiska fachowego przedstawiona została w sprawozdaniu pp. Juliana Zachariewicza i Edmunda Krzena, przesłanem Komisji przy tutejszym reskrypcie z dnia 16. Listopada b. r. L. 49.067 i wezwał ją, aby przedłożyła Wydziałowi krajowemu swe sprawozdanie i wnioski w tym przedmiocie jeszcze w ciągu roku 1888., celem zużytkowania go do przedłożenia sejmowego.

W sprawozdaniu z dnia 6. Stycznia 1889. L. 492 Komisja krajowa oznajmiła w powyższym przedmiocie jak następuje:

„Ponieważ p. Żuk-Skarszewski nie po raz pierwszy w tym roku poruszył w Sejmie kwestję ogniotrwałego krycia dachów, przeto już na podstawie uchwały sejmowej z 16. Grudnia 1887. zapadłej wskutek zeszłorocznego wniosku tegoż posła, zebrał Wysoki Wydział nader cenny materiał, który może posłużyć do wyjaśnienia pytania: jaki rodzaj dachów ogniotrwałych najlepiej nadawałby się do rozpowszechnienia w naszym kraju w miejsce będących u nas dotąd w użyciu powszechnem dachów słomianych i gontowych? W przedłożonym Sejmowi drukowanym sprawozdaniu z czynności Wys. Wydziału L. 36.281/88. na str. 16—21 przytoczone są w pełnej osnowie sprawozdania fachowe Związku straży ochotniczych we Lwowie, tudzież Zarządu lwowskiego Towarzystwa politechnicznego w sprawie ogniochronnego krycia dachów. Z treści tych sprawozdań wynika jasno, iż po nad wszystkie inne sposoby ogniotrwałego krycia dachów, pierwszeństwo należy przyznać dachówce z palonej gliny, a to ze względu na taniłość tego materiału do krycia dachów, równającą się mniej więcej kosztom krycia słomą lub gontami na nadzwyczajną, stulecia wytrzymującą, trwałość takich dachów, na korzyści, jakie zapewnia ta okoliczność,

iż dachówka, będąc złym przewodnikiem, nie rozgrzewa w lecie i nie oziębia mieszkań w górnych piętrach w zimie, a przede wszystkim, że żaden z używanych dotąd materiałów do krycia dachów nie zapewnia tak wysokiego stopnia bezpieczeństwa od ognia, jak dachówka z palonej gliny. Obszernie wyłuszczone w memoryale Towarzystwa politechnicznego we Lwowie zalety dachówki z palonej gliny, jako materiału do krycia dachów, spowodowały zapewne posła Żuk-Skarszewskiego, iż w dalszym wniosku swoim z 21. Września b. r. L. s. 178/88. stanowczo już zmierza ku temu, iżby uchwałą Wysokiego Sejmu poleconem zostało Wys. Wydziałowi, „wprowadzenie i szerzenie w kraju wyrobu dachówek“, a w szczególności tak zwanych „dachówek felcowanych“.

Komisya krajowa dla spraw przemysłowych poczuwała się do obowiązku zwrócić już uwagę na ważny przedmiot poruszony wnioskami posła Żuk-Skarszewskiego, zanim została do tego wezwana ze strony Wys. Wydziału krajowego. I dla tego też, gdy przedłożyliśmy Wys. Wydziałowi krajowemu wniosek o wydelegowanie członka komisji i profesora c. k. szkoły politechnicznej we Lwowie, p. Juliana Zachariewicza, tudzież p. Edmunda Krzena, dyrektora krajowej ceramicznej stacji doświadczalnej na wycieczkę naukową w sąsiednie kraje koronne, w celu zebrania informacyj o najnowszych postępach w technice wyrobów z gliny palonej, tudzież w urządzeniu fachowych szkół garncarskich, ażeby zebrane w ten sposób wiadomości użytkować przy urządzeniu szkoły garncarskiej w Porembie i w ogóle dla dobra ceramicznego przemysłu w naszym kraju, to objęła Komisya krajowa dla spraw przemysłowych programem ich podróży także zapoznanie się z obecnym stanem fabrykacji dachówek w zachodnich krajach koronnych. Pan Krzen o kwestyi „dachówek felcowanych“ następujące wyraża zdanie w sprawozdaniu swoim z owej podróży: „Gdy przedłożenie techniczno-ceramiczne w sprawie dachówek nie może być przedmiotem niniejszego sprawozdania, zestawiam przeto tylko wyniki i wnioski odnoszące się do tego przedmiotu, mianowicie:

1) Wyrób dachówek felcowanych jest możliwy tylko przy użyciu maszyny do prasowania i powinien być fabrycznie wykonywanym.

2) Dachówka „żłóbkowa“ z powodu łatwości ręcznego jej wyrobu nadaje się też i do przemysłu garncarskiego drobnego w miejscowościach, gdzie tego rodzaju fabryka byłaby w znacznej odległości.

3) Dachówka „żłóbka“ równie jak „felcówka“ umożliwia krycie pojedyncze i przeto daje pokrycie lżejsze jak „karpiówka“.

4) Dachówka płaska (Karpiówka) z powodu możliwej i ręcznej fabrykacji nadaje się do przemysłu garncarskiego drobnego w miejscowościach, gdzie tego rodzaju fabryka byłaby w znacznej odległości, zaleconą dzisiaj już być nie może, gdyż wymaga jednak podwójnego krycia każdej płaszczyzny dachu.

5) W Czechach „żłóbka“ i „karpiówka“ prawie wyłącznie dotąd bywa używana.

6) Dachówka „żłóbka“ w Polsce i zagranicą już dawniej była w użyciu, dowodem wieżyce miejskie koło muzeum książąt Czartoryskich w Krakowie i wieżyce „w Pradze na Hradczynie“ i t. d.

7) Pokrycie „felcówką“ jest lżejsze jak „żłóbką“, nie mówiąc o znacznie cięższym pokryciu „karpiówką“.

8) Wyrób dachówek wymaga tylko zwykłych glin garncarskich (zupełnie wolnych od gniazd marglu) jednak odpowiedniej plastyczności i spoistości. Dalej gliny do dachówki użyte, nie powinny po wypaleniu pod wpływem mrozu, wilgoci itd. się łuszczyć, ani też zbyt wiele wilgoci w siebie wciągać.

9) Że pokrycie dachówką cementową jest cięższe, droższe i mniej trwałe jak dachówką glinianą.

O innych zaletach dachówki felcowanej i dachówki w ogóle, dalej o nagłej potrzebie wyrobu jej w kraju tutaj nie wspominam, gdyż Towarzystwo politechniczne we Lwowie w załatwieniu reskryptu Wys. Wydziału krajowego z d. 23. Marca 1888. do l. 61.701/87 dotyczącego się wniosku posła p. Żuk-Skarszewskiego osobnym memoryałem rzecz obszernie określiło.

Na memoryał ten zgadzam się zupełnie jako członek Towarzystwa politechnicznego, która go wypracowała.

Podobnie jak za wyroby kamionkowe kraj niepotrzebnie rokrocznie krocie zkr. do Prus wydaje, tembardziej dla braku własnych fabryk do wyrobu dachówek felcowanych i innych giną dla kraju jeszcze większe sumy, a to za artykuł wyrobu tak zwykły jak dachówki, sprowadzanej do nas z pod Wiednia (Wienerberg). Wyrób dachówek felcowanych sposobem fabrycznym i na większą skalę uczyniłby, że pokrycie dachówką współzawodniczyłoby co do ceny z pokryciem gontowym a nawet słomą, nie mówiąc, że dachówka dostarcza najestetyczniejszego i najlepszego pokrycia ogniotrwałego. Gdy kraj obfituje w dobre gliny garncarskie, odpowiednie do wyrobu dachówki felcowanej i innych, nie natrafi wprowadzenie fabrykacji dachówek w kraju na żadne trudności techniczne.

Szkoły przeto garncarskie krajowe w ogóle powinny nauczać nietylko uczniów szkoły ale i robotników (przesłanych przez właścicieli takich fabryk) sporządzania felcówki, żłobków i karpiówki, dając pierwszym dwom rodzajom dachówki pierwszeństwo. Tu winienem podnieść już dzisiaj, że kilka wielkich fabryk dla dachówek, któreby i zimą czynne były, założone w kraju w głównych miastach taniej i korzystniej dla ogółu pracować mogą, jak znaczna ilość małych fabryk.

Zadania z powodu licznych zgłoszeń stron do krajowej ceramicznej stacyi doświadczalnej z zapytaniem czy nadesłane gliny nadają się do wyrobu dachówki felcowanej, płyt chodnikowych — może stacya wtenczas stanowczo załatwić, skoro będzie w posiadaniu maszyny ręcznej do prasowania.

Takiej samej ręcznej maszyny potrzebuje i szkoła w Porębie, skoro ma uczyć sporządzania dachówek felcowanych.

Profesor Zachariewicz dodaje do tych wywodów następującą uwagę. Dla uniknienia powtarzania w powyższem sprawozdaniu podanych faktów, które pan kierownik stacyi doświadczalnej z mojem porozumieniem zestawiał, podpisuję niniejszem powyższe sprawozdanie z dodatkiem, iż się na nie i na wywody prócz konkluzyi ust. 4. odnoszących się do karpiówek zupełnie piszę. Użycie pokrycia podwójnego karpiówkami jako najłatwiej do fabrykacji drobnej nadających się dachówek za bardzo odpowiednie uważam. Że moje zapatrywanie jest uzasadnione, świadczy w powyższem sprawozdaniu ust. 5. podniesiony fakt, że w Czechach po największej części tego rodzaju dachówki się używa. Dodaję tylko, że tak na Węgrzech jak i w Kroacji chłopskie domy także takim materiałem są pokrywane. Ażeby Wydział krajowy miał zarządzać praktyczne próby różnych metod ogniochronnego krycia dachów w myśl trzeciego wniosku posła Żuka-Skarszewskiego z 24. Września b. r. L. s. 228/88 wydaje się to nam zbytecznem.

Zdaniem komisji, fachowa opinia Towarzystwa politechnicznego we Lwowie, tudzież pp. Zachariewicza i Krzena, rozstrzyga niewątpliwie tę kwestyę na korzyść dachówki z palonej gliny. A rozstrzyga ją także w nader przekonujący sposób nadzwyczajnie szybkie rozpowszechnianie się w ostatnich czasach w naszym kraju felcowanych dachówek z Wienerberg, które pomimo tej okoliczności, iż koszt transportu z okolicy Wiednia do Galicyi powiększają koszt każdej sztuki o 4—5 centów, przecież wypierają u nas zwycięsko użycie blachy i gontów, bo przy wszelkich zaletach swoich technicznych, wypadają przecież bardzo mało co drożej niż dach gontowy, a znacznie taniej od dachów blaszanych. Gdy zaś w wielu okolicach kraju znajduje się u nas glina, przydatna do wyrobu dachówek, dlatego zważywszy, że rozpowszechnienie w kraju zwyczaj u krycia dachów dachówką, dostarczyłaby szerszym kołom ludności

zarobku i zapobiegłaby tak częstym klęskom pożaru w naszym kraju — Komisya krajowa dla spraw przemysłowych oświadcza:

1) Zaprowadzenie w kraju użycia dachówki z gliny palonej uważać należy za korzystniejszy materiał do pokrywania dachów, niż słomę, gonty, lub blachę — a to ze względu na taniłość, niespożytą trwałość i znakomite zalety dachówek, jako ogniochronnego materiału do krycia budynków.

2) Dlatego też wszelkie usiłowania, zmierzające do zaszczerpienia w kraju naszym wyrobu dachówki z palonej gliny zasługują zdaniem komisji na najżyyczliwsze poparcie.

3) W szczególności uznaje Komisya za najodpowiedniejszą do wyrobu dachówek felcowanych metodę fabryczną z zastosowaniem odpowiednich maszyn, lecz jako niemniej użyteczne poczytuje także rozpowszechnienie wyrobu „żłobków“ lub „karpiówek“ metodą przemysłu domowego w okolicach, gdzie znajduje się odpowiedni ku temu materiał.

4) W tym celu powinny krajowe szkoły garncarskie w Kołomyi, Porębie i Toustem zająć się kształceniem robotników i majstrów do wyrobu dachówek.

5) Warsztat naukowy garncarski w Porębie zaopatrzyć należy w maszynę do wyrobu dachówek felcowanych i innych.

Przyjmując sprawozdanie Komisji w całej osnowie, Wydział krajowy oznajmia, że sprawę wprowadzenia i rozszerzenia w kraju wyrobu dachówek felcowanych, będzie się starał popierać w kierunku przez Komisję wskazanym.

Na podstawie niniejszego wyводу, Wydział krajowy wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego jako Komisji z dnia 8. Stycznia 1889. L. 1 236 o wniosku p. Żuk-Skarszewskiego i towarzyszy w przedmiocie rozszerzenia w kraju wyrobu dachówek felcowanych.

Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim.

We Lwowie, dnia 8. Stycznia 1889.

Marszałek krajowy.

Tarnowski, w. r.

Sprawozdawca:

Dr. Józef Wereszczyński, w. r.

Członek Wydziału krajowego.